

Відгук

офіційного опонента Авшенюк Наталії Миколаївни, доктора педагогічних наук, професора, завідувача відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України на дисертаційну роботу Афонченко Марини Вадимівни «Підготовка майбутніх вчителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

1. Актуальність теми дослідження. В умовах безперервної розбудови шкільної освіти України на засадах демократії та європейських цінностей проблема професійної підготовки вчителів іноземних мов не втрачає своєї надзвичайної актуальності упродовж останніх десятиліть. Саме від готовності педагогів швидко реагувати на суспільні виклики й надавати якісні освітні послуги здобувачам освіти з урахуванням особистісно-орієнтованого, компетентнісного й міжкультурного підходів залежить розвиток нової генерації українських громадян, здатних ефективно працювати в багатонаціональній команді, толерантно комунікувати у диверсифікованому середовищі, ефективно керувати власними емоціями і почуттями у стрімкозмінному й невизначеному контексті, виявляти емпатію та доброзичливість. Актуальність представленого дослідження зумовлена викликами, що стоять перед педагогічною спільнотою у сучасному суспільстві, приверненням уваги до культурного різноманіття й міжкультурного діалогу, швидким поступом цифрових технологій та розширенням доступу до світових і європейських практик забезпечення якості педагогічної і шкільної освіти, важливістю і необхідністю інтеграції у дидактику педагогічної освіти оновлених методів соціальної взаємодії усіх учасників освітнього процесу.

Студіювання джерел за темою дисертації дозволило авторці виявити наявність уваги науковців до різних аспектів професійної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов, зокрема і щодо розвитку соціальної компетентності в учнів в умовах профільної диференціації Нової української школи, однак нагальною залишається потреба в комплексному розв'язанні окреслених авторкою суперечностей шляхом експериментального дослідження науково обґрунтованих педагогічних умов та відповідного навчально-методичного забезпечення задля перевірки їх ефективності, вдосконалення й підвищення якості освітнього процесу в закладах вищої та загальної середньої освіти в контексті сучасних підходів до розвитку іншомовної педагогічної освіти та вимог оновлених професійних стандартів для педагогічних працівників.

У контексті наведених вище міркувань вважаємо дослідження М.В. Афонченко «Підготовка майбутніх вчителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл» своєчасним, що цілком відповідає суспільним викликам і запитам; результати якого сприятимуть удосконаленню організаційного, змістового, управлінського аспектів освітнього процесу професійної підготовки вчителів іноземних мов до навчання учнів профільних шкіл на засадах соціальної інклюзії, партисипативності, толерантності та партнерства.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідницьких робіт Хмельницького національного університету у межах науково-дослідної роботи «Формування особистості як суб'єкта самотворення» (державний

реєстраційний номер 0119U103663). Тема дисертації затверджена вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 4 від 30.10.2020 р.).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз змісту дисертації й публікацій М.В. Афонченко є підставою для висновку про наукову обґрунтованість й достовірність представлених авторкою результатів дослідження. Високий ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується адекватно використаними методами дослідження, логікою викладу змісту роботи, значною інформаційною насиченістю дисертації. Виконана робота свідчить про вміння авторки систематизувати і узагальнювати наукові й практичні напрацювання в контекстних та нормативних аспектах досліджуваного явища, умотивовано добирати діагностичний інструментарій для здійснення експериментальних досліджень, виокремлювати головне для розроблення методичних вказівок, пропонувати рішення та бачити перспективи розвитку обраної проблеми дослідження.

Викладений у вступі науковий апарат дисертації уможливив формування цілісного алгоритму розв'язання досліджуваної проблеми, на вирішення якої дисертанткою спрямовано чотири завдання дослідження. Відповідно до теми дисертації М.В. Афонченко чітко визначила адекватні завданням теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація, моделювання), емпіричні (анкетування, бесіда, інтерв'ювання, тестування, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент) методи наукового пошуку та методи математичної статистики, що забезпечили кваліфіковану роботу з науковою літературою, нормативно-правовими документами, фактами і даними задля уточнення сутності базових понять дослідження у вітчизняній і зарубіжній педагогічній теорії та практиці; структурування готовності майбутніх учителів іноземних мов до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл; обґрунтування й експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов та розроблення навчально-методичного забезпечення для вдосконалення підготовки майбутніх учителів іноземних мов. У результаті це уможливило встановити наукову новизну дослідження, теоретичне і практичне значення отриманих авторкою результатів. Обрані методи дослідження відповідають специфіці експериментального педагогічного дослідження і забезпечують валідність одержаних результатів.

Переконливою є джерельна база дисертації, яка має важливе значення для обґрунтованості наукових положень і висновків. Вона відзначається різноманітністю і достатньою структурною повнотою, вміщує 275 найменувань, з яких 38 – іноземними мовами, що слугує беззаперечним доказом інформативності представленої роботи. Матеріали більшості опрацьованих джерел узагальнено дисертанткою і представлено у вигляді схем, таблиць, рисунків, які унаочнюють структуру понять, процеси, зв'язки тощо.

Дисертація М.В. Афонченко чітко структурована, її зміст відповідає меті й завданням дослідження, відображає хід їх виконання. Робота складається з анотацій українською й англійською мовами, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів і висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації – 268 сторінок.

Використання інструментарію методології професійної педагогіки дозволило авторці у *першому розділі дисертації* вирішити перше і друге завдання дослідження,

з'ясувати стан розробленості досліджуваної проблеми в українській і зарубіжній науковій думці, довести поліаспектність і міждисциплінарність означеної проблеми в національному та міжнародному вимірах. На основі конкретизації ключових понять дослідження (соціальна компетентність учнів профільних шкіл, соціальні навички, профільне навчання в старшій школі, підготовка майбутніх учителів, загальні та професійні компетентності вчителя) у працях українських і зарубіжних учених авторкою запропоновано висновок про готовність майбутніх учителів іноземної мови до розвитку в учнів профільних шкіл соціальної компетентності як інтегративну властивість особистості майбутнього вчителя, що характеризується набуттям педагогічної майстерності у доборі й застосуванні набору ефективних форм, методів й технологій у професійній діяльності; обґрунтовано когнітивний, діяльнісний і особистісний її компоненти, встановлено пізнавально-змістовий, операційно-поведінковий, мотиваційно-ціннісний критерії, які розкривають показники через опис здатностей, умінь та якостей педагогів.

Важливим у цьому контексті є висновок дисертантки, що у цілому підготовка майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальних компетентностей в учнів профільних шкіл є послідовним та цілісним процесом, спрямованим на формування системи спеціальних знань, вмінь та навичок, а також випрацювання особистісних якостей, які сприятимуть успішному виконанню відповідних професійних функцій у шкільному середовищі. Звернення М.В. Афонченко до аналізу аналітичних праць міжнародних організацій, зокрема доповіді «Новий погляд на освіту: заохочення до соціального та емоційного навчання за допомогою технологій» («New vision for Education: Fostering Social and Emotional Learning through Technology») Всесвітнього економічного форуму, додатково увиразнюють актуальність досліджуваної проблеми у глобальному масштабі.

Другий розділ дисертації присвячено вирішенню третього завдання дослідження, в якому, на нашу думку, дослідниці вдалося обґрунтувати три ключові педагогічні умови підготовки майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл, які зосередилися у напрямі оновлення змісту підготовки; активізації практичних здібностей через вирішення педагогічних задач різного типу; формування мотивації майбутніх учителів. Беззаперечною цінністю рецензованого дослідження є розроблена М.В. Афонченко авторська структурно-функційна модель підготовки майбутніх учителів іноземної мови у єдності трьох взаємопов'язаних блоків: теоретико-цільового (суспільні вимоги, мета й завдання підготовки); змістово-процесуального (зміст, методи, технології, педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя іноземних мов); діагностично-результативного (критерії, показники, рівні готовності майбутнього вчителя іноземних мов і результат), що, на думку авторки дослідження, мають забезпечувати цілісність і послідовність процесу підготовки вчителів іноземної мови.

На особливу увагу, з нашої точки зору, заслуговує окреслення методичних аспектів підготовки майбутніх учителів іноземної мови, до яких авторкою дослідження віднесено: розроблення навчально-методичних матеріалів для дисциплін «Педагогіка», «Методика викладання іноземної мови», «Практичний курс іноземної мови», «Вступ до спеціальності» із доступним викладом теоретичних знань; формулювання педагогічних задач як частини навчально-методичного матеріалу для розвитку практичних навичок студентів; застосування інноваційних

технологій через виконання студентами практичних індивідуальних і групових завдань та проектів.

Вагоме значення для забезпечення валідності дослідження у контексті обґрунтування теоретичних і методичних засад підготовки майбутніх учителів до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл має педагогічний експеримент, організацію, програму та етапи проведення якого висвітлено у *третьому розділі дисертації*. М.В. Афонченко подано переконливі результати експериментального дослідження, спрямованого на перевірку сформульованої гіпотези. Аналіз результатів педагогічного експерименту засвідчив позитивну динаміку рівнів готовності майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл за кожним із критеріїв та в загальному відсотковому співвідношенні, що підтвердило ефективність і результативність визначених педагогічних умов. Зазначене продемонстровано за допомогою відповідних статистичних розрахунків та наведено у довідках про впровадження результатів дослідження.

Загальні висновки логічно поєднанні зі змістом дисертації і відображають основні результати дослідження відповідно до його завдань. Результати експериментального педагогічного дослідження М. В. Афонченко супроводжуються матеріалом у графічному відображенні, у вигляді 11 таблиць та 12 рисунків, які суттєво розширюють і поглиблюють змістове поле дисертаційного дослідження. На позитивну оцінку заслуговують 15 змістовних додатків до дисертаційної роботи, які вдало доповнюють її зміст методичними розробками й діагностичним інструментарієм, що конкретизує й унаочнює важливі аспекти рецензованого дослідження.

3. У дослідженні М.В. Афонченко розв'язані актуальні завдання, що мають **наукову новизну та теоретичне значення**. Вони, зокрема полягають у тому, що вперше в українській педагогічній науці здійснено комплексне дослідження підготовки майбутніх учителів іноземних мов до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл на основі розроблення структурно-функційної моделі підготовки майбутніх учителів іноземних мов до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл та обґрунтування й експериментальної перевірки ефективності визначених педагогічних умов, до яких віднесено: оновлення змісту підготовки майбутніх учителів іноземних мов до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл; активізацію практичних здібностей щодо розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл за допомогою використання педагогічних задач різного типу; формування мотивації майбутніх учителів іноземних мов до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, захищених за темою дисертації.

Результати дослідження, наукові положення, висновки та рекомендації достатньо вичерпно висвітлено у 12 публікаціях, із них: 4 статті у фахових виданнях України (категорія Б), 7 публікацій у збірниках матеріалів наукових конференцій та семінарів, практикум. Особистий внесок здобувачки у 1 публікації, написаній у співавторстві, чітко обґрунтований у вступі до дисертації.

З аналізу тексту дисертації офіційним опонентом вбачається **дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності** в повному обсязі.

5. Варто підкреслити й основні здобутки, **що визначають практичне значення одержаних результатів дослідження** та можуть бути імплементовані на національному (концептуальний вимір) та інституційному (організаційний та змістово-методичний вимір) рівнях у системі вищої педагогічної освіти України. Науково-методичні результати дослідження також можуть бути використані під час розроблення освітніх програм зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» та 014 «Середня освіта», а також оновлення змісту навчальних дисциплін. Матеріали дисертації слугують джерелом для вдосконалення професійної компетентності й професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес українських ЗВО, зокрема Хмельницького національного університету (довідка № 52 від 06.12.2023 р.), Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (довідка № 59-1/2023 від 15.05.2023 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 1933/33-03 від 05.12.2023 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/31 від 29.11.2023 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 1775/01 від 30.11.2023 р.) про що свідчать відповідні документи, наведені у додатках до дисертації.

Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертантки у 11 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних масових заходах різного рівня.

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації

У цілому позитивно оцінюючи новизну, теоретичне і практичне значення рецензованого дослідження, обґрунтованість отриманих результатів, вважаємо за необхідне висловити дискусійні положення та окремі побажання щодо його можливого удосконалення.

1. У науковій новизні дослідження варто було б конкретизувати, яких саме удосконалень зазнав зміст фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

2. Беззаперечно, заслуговує на схвалення обґрунтована дисертанткою ключова категорія дослідження – готовність майбутніх учителів іноземних мов до розвитку в учнів профільних шкіл соціальної компетентності. Проте, на наше переконання, було б доцільно приділити більше уваги у тексті дисертації характеристиці вікових особливостей учнів профільних шкіл, як складової теоретичних знань вчителя, про що зазначено у когнітивному компоненті готовності.

3. Вважаємо за необхідне наголосити на необхідності детального опису використання тем для дискусій та дебатів у межах вивчення дисципліни «Практичний курс іноземної мови», що сприятиме оновленню змісту дисциплін відповідних освітніх програм.

4. Питання сутності педагогічних задач та їхнього використання у процесі підготовки майбутніх учителів іноземних мов, на нашу думку, доцільно було б розкрити детальніше.

5. Практичне значення дисертації значно б посилювалось, за умови розроблення авторкою дослідження науково-методичних рекомендацій для науково-педагогічних працівників щодо розвитку соціальної компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

Висловлені зауваження мають дискусійний характер, через що не зменшують наукову новизну, теоретичну й практичну значущість дисертаційної роботи, та

зосереджують увагу на більш докладному вивченні окремих проблем педагогічної освіти і науки загалом.

7. Загальна оцінка дисертації

Дисертація «Підготовка майбутніх вчителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл» є завершеною, самостійно виконаною, оригінальною науковою працею, в якій її авторкою, Афонченко Мариною Вадимівною, отримано нові результати, що мають теоретичне і практичне значення для розвитку української вищої педагогічної освіти.

Дисертація відповідає нормативним вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (з наступними змінами) «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її авторка, Афонченко Марина Вадимівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор, завідувач відділу
зарубіжних систем педагогічної
освіти і освіти дорослих Інституту
педагогічної освіти і освіти
дорослих імені Івана Зязюна
НАПН України

Н.М. Авшенюк

